

sposób ilustrujący ich nowe pozycje, jakie zagwarantował im udział w strukturach nielegalnych *guerrilli*. Uwagę zwracają wyobrażenia kobiet jako żołnierzy, liderów politycznych i przywódczyń – postaci walecznych i dynamicznych. Sposoby ich przedstawiania przypominają nieco ikonografię kobiet z okresu socrealizmu w Związku Radzieckim czy w Chinach.

Wytwórczość *retablos* w okresie 1995–2000

Pojawienie się specyficznego populizmu prezydenta Fujimori'ego po 1995 r. ożywiło na nowo wytwórczość ludową. Mimo braku pomocy państwa w promocji handlu wyrobami tradycyjnymi, odrodzenie działalności artystycznej twórców ludowych było procesem, który pojawił się samoistnie, wskutek działań oddolnych. Zjawisko miało miejsce na innych terenach – nie we wsiach, skąd pochodzili twórcy, a miastach, dokąd imigrowali. Było to przede wszystkim konsekwencją urazowych rozwiązań neoliberalnych, jakie przyniósł tzw. *fujiszok*. W okresie tym powrót do wytwórczości rękodzielniczej i próby handlu nią tysięcy migrantów z terenów górskich koczujących w *pueblos jóvenes* (biednych dzielnicach) wokół Limy stały się po prostu ekonomiczną koniecznością. Z drugiej strony władze, nie interesując się losami nowych mieszkańców, umożliwiły (nie zdając sobie z tego sprawy) rozprzestrzenianie się wpływów tej warstwy w zakresie społeczno-kulturowym na cały naród. Takim nieznanym kanałem przepływu znaków kulturowych i wybranych informacji stały się właśnie wyroby *artesanii*. *Retablos* masowo pojawiające się w tym czasie na ulicach Limy znajdowały nabywców wśród mieszkańców stolicy, co wspomogło ożywienie handlu rzemiosłem artystycznym. Pojawienie się *retablos* w miastach stało się, poza względem ekonomicznym istotnym dla twórców, także ważnym kanałem przekazu i upowszechniania wybranych informacji społeczno-kulturowych istotnych dla ludności *sierry* – na co dzień poddawanej twardym regułom asymilacyjnym. Mirko Lauer w swojej pracy analizującej *artesanie* w skali kontynentu podkreślał nierozzerwalny związek pomiędzy interesami państwa a handlem lokalnym rzemiosłem artystycznym. Pisał on, że władze państwowe w Peru widziały okresowo w *artesanii* ważny składnik wyobrażeń narodowych⁶. Z całą pewnością okres po 1995 r. do takich nie należał, a jednak na skutek dziś dopiero odkrywanych oddolnych procesów, w jakimś zakresie *retablos* wpłynęły na świadomość narodową, bo stały się źródłem i dokumentem okresu wojny⁷.

⁶ LAUER 1989:71.

⁷ WOOD 2005: 207–213.